

*Джура М. З.,
старший викладач кафедри іноземних мов
Львівського національного аграрного університету*

*Гуля Л. М.,
старший викладач кафедри іноземних мов
Львівського національного аграрного університету*

ЩОДО ПЕРЕКЛАДУ ДАВНЬОІНДІЙСЬКОЇ БАЙКИ «ТКАЧ СОМІЛАКА» УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

йатхā дгенусагасрещу ватсо вїндатї мātарам
(як серед тисячі корів теля знаходить матір)
татхā пурākтрам карма картāраманугачхатї
(так раніше вчинений вчинок за чинителем йде)
Епіграф

Анотація. Статтю присвячено перекладу українською мовою із санскриту байки «Ткач Сомілака» зі збірника байок «Паньчатантра». Зроблено авторський переклад байки з дотриманням якомога більшої синтаксичної й лексичної близькості з оригіналом. Залучено також ще три переклади зазначеної байки для порівняння, з яких перший представлено українською мовою, другий – російською, третій – англійською. Проаналізовано сильні та слабкі сторони перекладів. Коротко розглянуто релігійно-філософське підгрунтя байки.

Ключові слова: байка, переклад, синтаксичний розбір, порівняльний аналіз перекладів.

Постановка проблеми. Завданням статті є зробити авторський переклад давньоіндійської байки «Ткач Сомілака» зі збірника байок «Паньчатантри» з мови санскриту на українську. Зазначена повість є п'ятою байкою у другій частині збірника «Паньчатантри» під назвою «Придбання друзів».

Під час перекладу тексту байки наголос ставитимемо на збереження синтаксичної близькості до оригіналу, а також на точності передачі лексичного значення слів. Текст байки на санскриті, взятий із видання за редакцією М.Р. Кейла [3]. Для підпертя свого перекладу і для порівняння залучимо тексти трьох випробуваних перекладів згадуваної байки, а саме: 1) українського перекладу байки І. Серебрякова [1]; 2) російського перекладу Р. Шора [2] та англійського перекладу Артура В. Райдера [4].

Матеріал статті представляє практичну цінність під декількома оглядами, зокрема він може стати в нагоді як методичний матеріал у навчанні санскриту, його лексичних, граматичних і стилістичних особливостей. Цікавим він може бути і як перекладознавча проблема зі санскриту на українську мову або ж як проблема порівняльного перекладу тексту на санскриті декількома мовами, тощо.

Сам жанр тексту, давньоіндійська байка, відкриває можливість для подальших літературознавчих та філософських досліджень цього збірника. Цікавими, на нашу думку, можуть стати й порівняльні культурологічні дослідження понять, висвітлюваних у давньоіндійській байці й описуваних в українській байці. Так, під культурологічним оглядом ми зауважили цікаву тему для порівняльного дослідження, зокрема поняття мудро-

сті в давньоіндійській і українській байках, наприклад Г. Сквороди. Також філософія, культура тісно пов'язані з релігією. Отож, релігійний аспект, те, як він представлений у давньоіндійській байці, теж заслуговує уваги дослідника.

Зрозуміло, що вищеописані напрями подальших можливих досліджень сягають далеко поза межі нашої статті.

Головна частина. Після коротких вступних зауваг перейдемо до розгляду самого тексту байки «Ткач Сомілака» із залученням згаданих вище перекладів. Текст байки на санскриті транскрибуємо кирилицею. Довгі голосні подаємо зі знаком довготи над голосною, а у разі довгого голосного [у] з підкресленням під літерою «у». Верхньозубні приголосні (приголосні третього ряду), як і напівголосний складовий [р], позначені також із підкресленням під приголосною, наприклад: щ, р, тощо. Для зручності опрацювання нумеруємо кожне речення. Подаємо власний переклад під позначенням а) (автор.), переклад І. Серебрякова під позначенням б) (Серебр.), переклад Р. Шора – відповідно під позначенням в) (Шор), і англійський переклад – під позначенням з) (Ryder).

Отож, нижче слідує сам текст байки:

1) касмінш'чїдадгїштхāне сомїлако нāма каулікo васатї сма

а) У якомусь місті жив ткач на ймення Сомілака. (автор.);
б) «В одному селищі жив ткач на ім'я Сомілака, (Серебр.);
в) В неом селении ткач, по имени Сомілака, жил. (Шор);
з) In a certain town lived a weaver. His name was Soft, (Ryder);

2) са чāнекавідгпатррачанāраньджїтāні пāртхївочїтāні садайва вастрāнїутпадайатї

а) Так ось, він виробляв із різноманітних барвистих тканин, убрання й царя достойні. (автор.); б) який виготовляв дуже багато барвистих тканин, вбрання з них личило носити царям. (Серебр.); в) И он постоянно выделявал одежды из узорных многоцветных тканей, которые были достойны царя. (Шор);
з) and he spent his time making garments dyed in various patterns, fir for such people as princes. (Ryder);

3) парам тасїа чāнекавідгпатррачанāніпунасїйāпї на бгоджанāчхаданāбгїадгїкам катхамāпїартхаматрам сампадйате

а) Однак, попри його витвори з різноманітних тканин, понад їжу та одяг, якогось багатства він все ж не досяг.

(автор.); б) Крам цей славився і чистою роботою, і витонченістю малюнка, і барвистістю, але виторгу від продажу його нестало ні на їжу, ні на одяг, (Серебр.); в) Однак, більше малої толки денег, хватавшей на пищу и одежду, не мог добыть. (Шор); г) But for all his labours, he could not collect a bit of money beyond food and clothes. (Ryder);

4) атхāйіе татра сāmāйіакаулікās стхулавастрасампāданавіджнāніно магарддгі сампаннās

а) Інші ж звичайні ткачі, виробники грубого одягу, великого достатку набули. (автор.); б) тим часом як інші майстри, що ткали тільки грубе полотно, заробляли чимало грошей. (Серебр.); в) А дружиш менее искусные ткачи, умевшие выделять лишь грубые ткани, большое богатство приобрели. (Шор); г) Yet, he saw other weavers, who made coarse fabrics, rolling in wealth, (Ryder);

5) тāнавалокйā са свабгāйіамāга – прііе пашіайтāнстхулапатрkāрākāндганаканакасамрддгāн

а) На них подивившись, він мовив своїй дружині – дорога, поглянь на тих творців грубого одягу, в яких золота та дібр у подостатку. (автор.); б) От якось Сомілака і сказав своїй жінці: «Ти диви, любо! Вони здатні ткати лише грубе полотно, а купаються в багатстві та золоті, я ж від свого ремесла не маю того прибутку, на який заслуговую. (Серебр.); в) И вот, на них глядя, Сомилака своей жене сказал: «О, милая, взгляни на этих выделятелей грубых тканей – они обогатились имуществом и золотом. (Шор); г) and he said to his wife: «Look at these fellows, my dear. They make coarse stuff, but they earn heaps of money.» (Ryder);

6) тададгāрацакам мамайетāн стхāнам

а) Отож, неутримне для мене отсе місце. (автор.); б) ---; в) Поэтому несносен мне этот город. (Шор); г) This city does not offer me a decent living.” (Ryder);

7) таданйатропāрджанāйна гаччхāмі

а)Тож, де-інде за заробітком піду. (автор.); б) Піду я, мабуть, кудись-інде на заробітки.» (Серебр.); в) В другом месте за заработком, отсюда уйдем. (Шор); г) I am going to move” (Ryder);

8) сā прага – бго прійатама мīгхйā пралапīтаметайданйатрагатāнām дганам бгаваті свастхāне набгаваті – уктам ча

а) Вона мовила: «Пх, найдорожчий, неправду мовив ти, що йдучи кудись, добра здобудеш, коли в своєму місці немає.» (автор.) Кажуть же: ; б) А вона заперечила: «О любий мій, це все ні до чого – хто в себе вдома не може заробити грошей, той і на чужині не розживеться. Як-то кажуть: (Серебр.); в) Та молвила: «Ох, несправедливо слово это! Разве в другом городе деньги будут, если в своем их нет?» (Шор); г) “Oh, my dear;” said his wife “it is a mistake to say that money comes to those who travel.” There is a proverb: (Ryder);

утпатантī йадакāше нīпатантī магītале

а) Коли злітають догори, (а коли) падають на землю (автор.); б) А чи до хмар злітає птах, чи падає на твердь земну, (Серебр.); в) В воздух взвиваются птицы, падают птицы на землю (Шор); г) ---;

пакшīнām тадані прāптйā нāдаттамупатīштхаті

а) у птїць оте невипадково стається, а силою звершень. (автор.); б) Нічого не здобуде він, що б не судилось кармою. (Серебр.); в) Плод это прошлого дел – все, что свершается здесь. (Шор); г) ---;

татхā ча

а) також же:

на гі бгаваті йанна бгāвйām бгаваті ча бгāвйām вīнāпī йатненā

а) Не бути тому, що немає бути, а бути тому, що має бути навіть без зусиль (автор.); б) Не збудеться, що збудися не має, а те, що має, збудеться без нас, (Серебр.); в) Лишь то бывает, что должно свершиться, того не будет, что не суждено; (Шор); г) What shall not be will never be; what shall be, follows painlessly: (Ryder);

караталагатамапī нашйātī йасйа ту бгавітавйātā нāстī

а) Навіть у долоні рук попале, зникає в того, в кого бути немає. (автор.); б) Зникає те, що в руки попаде, якщо воно судилося не нам. (Серебр.); в) Хотя б в руках держал свое ты счастье – исчезнит, коли сбыться не должно. (Шор); г) The thing your fingers grasp, will flit, if fate has predetermined it. (Ryder);

йātхā дгенусагасрещу ватсо вīндаті мātарам

а) Як серед тисячі корів теля знаходить матір, (автор.); б) Як поміж тисячі корів знаходить матінку теля, (Серебр.); в) Как среди стада коров матку находит теленок, (Шор); г) A calf can find its mother cow among a thousand kine: (Ryder);

татхā пуракртам карма картāраманугаччхаті

а) так раніше вчинений вчинок за чинителем іде. (автор.); б) так діло вслід іде за тим, хто звершував його колись. (Серебр.); в) так совершенного плод всюду достигнет тебя. (Шор); г) so good or evil done, returns and whispers: “I am thine.” (Ryder);

шьете сага шьайāненā гаччхантаманугаччхаті

а) Лежить у ложі разом, разом за йдучим йде вслід (автор.); б) Із ним на ложі поруч спить, ступає слідом крок у крок, (Серебр.); в) Тысячу улиц пройдеши, будут идти твоим следом (Шор); г) ---;

нарацām прāктанам карма тіштхетгватха сагātманā

а) У людей раніше зроблений вчинок залишається як власна душа. (автор.); б) Назавжди з ним пов'язана набута карма, як душа. (Серебр.); в) Каждое дело добра, каждый поступок дурной. (Шор); г) ---;

йātхā чхāйātāпау нītйām сусамбаддгау параспарам

а) Як тїнь та спека постійно міцно зв'язані одне з одним. (автор.); б) Як між собою світло й тїнь пов'язані цюнайміцніш, (Серебр.); в) Скованы вечно жара и прохлада, сиянье и тени, (Шор); г) As shade and sunlight interbreed, (Ryder);

ева(м) карма ча картā ча са(м)шьлīштāвтарігарам

а) так вчинок і (його) чинитель переплетені одне з одним.; б) Так діло і його творець в одно злилися назавжди. (Серебр.); в) Деятель так и дела скованы вместе судьбой. (Шор); г) so twined are the Doer and its Deed. (Ryder);

9) тасмāдатрайва вйавасāйāпаро бгава

а) Тому, тут таки будь старанним! (автор.); б) Ото краще залишайся тут і роби своє діло». (Серебр.); в) Здесь усердней трудись! (Шор); г) So stay here and mind your business. (Ryder);

10) каулікā āга – прііе на самйāгабгītīтам бгаватйā

а) Ткач мовив – дорога, не добре ти мовила, моя доброчинна. (автор.); б) Ткач відповів їй: «Не згоден я з тобою, любо моя. (Серебр.); в) Ткач молвил: «О, милая! Неправду сказала ты.» (Шор); г) “You are mistaken, my dear;” said he. (Ryder);

11) вйавасāйām вīнā карма на пхалаті | уктам ча –

а) Без старання діло безплідне. Кажуть же: (автор.); б) Коли сидіти, склавши руки, то карма не принесе плодів. (Серебр.); в) Без усилия деяние не приносит плода. Ибо сказано: (Шор); г) No deed comes to fruition without effort. (Ryder);

йатхайке на га стена таліка са(м)прападальгате

а) Як одною рукою плескати не буває (автор.); б) Як рукою однією не заплескати в долоні, (Серебр.); в) Разве ты можешь одною ладонью в ладоши захлопать? (Шор); г) You cannot clap a single hand; nor, effortless, do what you planned. (Ryder);

татходьяма парітйактам на пхалам карма на смрам

а) Так полишивши старання, непам'ятний плід діла. (автор.); б) Так і карма без старання нам удачі не дарує. (Серебр.); в) Разве бездельем достигь ты можешь дара судьбы? (Шор); г) ---;

пашья карма васьят праптйам бгожьякалепі бгоджанам

а) Подивись, волею діла добути їжа – в час спожитку (автор.); б) Глянь, які смачні нам страви на обід послала доля, (Серебр.); в) Делом уже совершенным добытая раннее пища – (Шор); г) Although, at meal-time, fate provide a richly loaded plate, (Ryder);

гастодьямам вина ваке правішенна катха(м)чана

а) без усердя руки до рта не потрапуть якость. (автор.); б) та без наших рук до рта аж ніяк їм не потрапуть. (Серебр.); в) –Глянь! – без усилий руки в рот не сумеет попасть. (Шор); г) No food will reach the mouth, unless the hand co-operate. (Ryder);

татхя ча |

а) а також

удьяогінам пурушасінгамупайті лакшмі

а) Старанному відважному леву іде назустріч щастя. (автор.); б) До людини, що як лев, приходять Лакимі, (Серебр.); в) ---; г) ---;

дайва(м) гі дайваміті капурушя ваданті

а) «Доля то доля», – невідважні кажуть. (автор.); б) Ліноухи хай твердять: «Вже такий талан?» (Серебр.); в) ---; г) ---;

дайвам нігітйа куру паурушаматма шактйй

а) Доли скорившись, роби відважний, що від себе залежно, (автор.); б) Балачки облиште, докладіть старання, (Серебр.); в) ---; г) ---;

йатне крте йаді на сідгйаті котра дошах

а) Зусилля ж зробивши, якщо щось не вдається, тут є рок. (автор.); б) Якщо успіх не прийде, хто ж винен тут? (Серебр.); в) ---; г) ---;

татхя ча |

а також:

удьяамена гі сідгйанті карйяні на маноратхяй

а) Зусиллям бо ж вдаються діла, а не мрією (автор.); б) Щоб досягти мети у чімсь, не снити треба – діять слід,- (Серебр.); в) Нет, не мечтой, а усильем грядущего дело готовят (Шор); г) Through work, not wishes every plan its full fruition reaps (Ryder);

на гі сінгасйа суптасйа правішьянті мукхе мрган

а) у пацу сплячого лева дич не ввійде. (автор.); б) Якщо дримати буде лев, йому не втрапить в пацу звір. (Серебр.); в) В глотку сплячого льва дич сама не бежит. (Шор); г) No deer walk down the lion's throat, so long as lion sleeps. (Ryder);

удьяамена вина раджанна сідгйанті маноратхяй

а) Без зусилля царі не досягають мрій, (автор.); б) О царю, не здійснишь бажань, якщо не докладеш зусиль,- (Серебр.); в) ---; г) ---;

кагара іті джалпанті йадбгавйам тадбгавішьяті

а) Слабодухі кажуть, що має бути, те буде. (автор.); б) То лиш нікчеми кажуть так: «Що суджено, те й збудеться». (Серебр.); в) ---; г) ---;

свашьяктйй курватай карма начетсідгті(м) прайачхаті

а) Якщо (ж) у чинячого що в силі діло успіху не досягає, (автор.); б) Хто трудиться у міру сил, а не щастить йому

ніяк, (Серебр.); в) Если усердно трудясь, не может он цели достигнуть, (Шор); г) Suppose, he gave the best he had, yet no fruition came (Ryder);

нопабгаййа пума(м)статра дайвантарітапаурушяй

а) Не діймай людини, тут доля втручена. (автор.); б) Його не треба докорять,- це в діло втрутився талан. (Серебр.); в) Не порицайте его, гоним он судьбой! (Шор); г) Twas fate that blocked his efforts, not the man who was to blame. (Ryder);

12) танмайавашьям дешантарам гантавйам

а) Тому ж неодмінно піду в інший край. (автор.); б) Так що треба мені вирушити в інший край». (Серебр.); в) Поэтому мне необходимо в другую сторону пойти. (Шор); г) I must go to another country. (Ryder)

13) іті нішчїтйа вардгаманапура(м) гатай

а) Так вирішивши, у місто Вардгамана пішов. (автор.); б) І от пішов він до міста Вардгаманapur, (Серебр.); в) Так решил, в Вардхаману-град пошел. (Шор); г) So he went to Growing city, (Ryder)

14) татра ча варшатрайам стхїтвйа суварнашьятатрайо-паржанам кртвйа бгуййа сварграм прастхїтай

а) Там же три роки пробувши, й золотих три сотні заробітку здобувши, до свого дому вирушив. (автор.); б) За три роки заробив там триста золотих та й подався додому. (Серебр.); в) И там три года пробыл, три сотни золотых заработал, и вновь к своему дому направился. (Шор); г) Stayed three years, and started home with savings of three hundred gold pieces. (Ryder);

15) атхярдгапатхе гаччхатастасйа кадāчїтагавйй(м) парйатато багаванравїрастумпāгатай

а) Отож напідороги, коли він йшов якость-то, блукаючи лісом, благодатне сонечко на захід зайшло. (автор.); б) Десь на півдорозі йому довелося йти густим лісом, і саме під той час Сонце, Небесний Повелитель, зайшло за Вечірній Пруг. (Серебр.); в) И вот, на полдороги, когда он шел дремучим лесом, святой сын Адити на покой ушел. (Шор); г) In mid-journey, he found himself in a great forest, when the blessed sun went to rest. (Ryder);

16) тадāсау вйāлабгаййатстхулатараватаскандгамаргуййа йаватпраसуптасїтхатї таваннїшїтхе сванне двау пурушяу раудрākāрау параспара(м) праджалпантāвшьярнот

а) Тоді він, боячись хижаків, та вилізши на гілку грубої шовковиці, коли заснув, опівночі у сні двоє чоловіків, страшних на вигляд, одне з одним розмовляючи, почув. (автор.); б) Тоді Сомілака, остерігаючись диких звірів, забрався на гілля розумного баньяна та й заснув, і раптом крізь сон він почув розмову двох страхопудів. (Серебр.); в) Тогда, опасаясь хищников, на толстый сук смоковницы он влез. И когда он задремал, в полночь во сне он услышал спор двух мужей, грозных на вид. (Шор); г) So, forethoughtful for his safety, he climbed upon a stout branch of a banyan tree and dozed. In the middle of the night, as he slept, he saw two human figures, whose eyes were blood-shot with fury, and heard them abusing each other. (Ryder);

17) татрайка āга – бгой картатва(м) кі(м) самйа на ветсі йадасйа сомїлакасйа бгоджанāччхаданāбгйадгїка самрддгїрнāсті

а) Тоді, один мовив – пх, Читителю, ти чому прихильний, не знаєш хіба, що тому Сомілаку понад їжу та одяг, багатства не буде. (автор.); б) Один з них сказав: «Слухай, Картаге, хіба ти не знаєш, що Сомілаці не можна мати більше того, ніж потрібно його родині на одягу й на харчі? (Серебр.); в) И вот один из них молвил: «Ох, Деятель! Ты воистину знаешь, что Сомилаке не положено иметь больше необходимого на одежде и пропитание. (Шор); г) The first of them was saying: "Come now, Doer! You know you have, in every possible way, prevented

this fellow Soft from getting any capital beyond food and clothes. You have no right ever to let him have any.» (Ryder);

18) таткі(м) твайсьїа суварнашьатапай(м) даттам

а) Тому ж чому ти йому три сотні золотих дав? (автор.); б) Нащо ж ти дав йому змогу заробити аж триста золотих?» (Серебр.); в) Поэтому ты никогда ему не должен ничего лишнего давать. Так как же ты ему три сотни золотых даровал? (Шор); г) Why did you give him three hundred gold pieces? (Ryder);

19) са āга – бо карман майāвашьїа(м) дāтавїа(м) вїа-васайїнāм

а) Він мовив – пх, Вчинку, мені необхідно давати усердствуючим. (автор.); б) А той відповів: «Чуєш, Кармане, я ж роботящим даю те, що вони заслужили, а кінцеві наслідки залежать від тебе!» (Серебр.); в) Тот молвил: «Ох, Деяние! Неизбежно я должен дать прилагающему усилия сообразный с усилиями плод. (Шор); г) «Now, Deed!» said the other, «I am constrained to give the enterprising a reward in proportion to their enterprise. (Ryder);

20) татра ча тасїа парїцатїствадаїаттетї

а) Тепер же його зникнення від тебе залежне. (автор.); б) А кінцеві наслідки залежать від тебе!» (Серебр.); в) А созревание его от тебя зависит. в) Поэтому – ты у него отними». (Шор); г) The final consequence is your affair. Take it from him yourself.» (Ryder);

21) атха йāвадасау каулікāһ прабудгаһ суварнагрант-хімавалокаїатї тāвадрїкта(м) пашьїатї

а) Тож, коли той ткач пробудився і дивиться на в'язку золотих, модї пустою (її) бачить. (автор.); б) Прокинувся ткач, зазирнув у клуночок, а там порожньо – трьохсот золотих як не було. (Серебр.); в) Это услышав, ткач, пробудясь, в кошель с золотом смотрит. И вот его пустым видит. (Шор); г) On hearing this, Soft awoke and looked for his bag of gold. When he found it empty, (Ryder);

22) татаһ сākсєпа(м) чїнтаїāмāса – аго кіметат

а) Тодї дуже збурений подумав: «Ого, як то!» (автор.); б) Зажурился він і подумав: «Та що ж це таке?» (Серебр.); в) Тогда упрекая себя, подумал: «Ох, что это?» (Шор); г) «Oh, dear!

23) магатā каштєнопāрджїта(м) вїтта(м) гелайї квпї гатам

а) «Великою мукою зароблене багатство легко кудись пішло!» (автор.); б) Тяжкою працею зароблене багатство хтозна-де подїлося? (Серебр.); в) Тяжким трудом заработанные деньги по неразумию моему куда-то пропали. Так после тщетных трудов нет у меня ничего. Как супруге своей и друзьям лицо покажу?» (Шор); г) It was so much trouble to earn the money, and it went in a flash. (Ryder);

24) гадьартхашьрамо кімчанаһ катха(м) свпатнїй мїтрāнā(м) ча мукха(м) даршьїйїпїāmї

а) «Стільки труду за те багатство, як же я своїй дружинї та друзям на лице покажуся.» (автор.); б) Як же я, безталанний, покажусь на очї своїй жїнцї та друзям?» (Серебр.); в) Так после тщетных трудов нет у меня ничего. Как супруге своей и друзьям лицо покажу?» (Шор); г) I have had my work for nothing. I haven't a thing. How can I look my wife in the face, or my friends?» (Ryder);

25) ітї пішьїтїга тадева паттанам гатаһ

а) Так, вирішивши, у те ж місто пішов. (автор.); б) І подався тоді Сомїлака до міста Паттана, працював там кілька років, а потім вирушив додому. (Серебр.); в) Так решил обратно в город пошел. (Шор); г) So he made up his mind to return to Growing City. (Ryder);

26) татра ча варшамāтренāпї суварнашьатапаньчака-мунāржїа бгуйопї свастхāна(м) пратї прастхїтаһ

а) І там стільки ж років (пробувши), й золотих п'ятсот заробивши, знову до свого місця вирушив. (автор.); б) Попробував там кілька років, а потім вирушив додому. (Серебр.); в) И там за три года пять сотен золотых заработал и опять к своему селению направился. (Шор); г) There he earned five hundred gold-pieces in just one single year, and started home again by a different road. (Ryder);

27) йāвадардгапатхе бгуйōтавїгатасїа бгагавāнбгā-нураста(м) джагāма

а) Коли знову лісом йшов (ї був) посеред дороги, благодатне сонечко на захід зайшло. (автор.); б) От знову на півдорозі опинився він у дрімучому лісі, і Ясновельможне Сонце зайшло за виднокруг, (Серебр.); в) Когда он половины пути достиг и опять среди дремучего леса шел, святой лучезарный бог ушел на покой. (Шор); г) When the sun went down, he came upon the very same banyan tree, and he thought: ((Ryder));

28) атха суварнашьабгаїтсусьрāнтопї на вїшь-рāмїатї

а) Отож, боячись зникнення золота, хоч й дуже змучений, не відпочивав. (автор.); б) Троте ткач вже так боявся, аби не зникло його п'ятсот золотих, що й відпочивати не лїг, хоч був дуже стомлений. (Серебр.); в) И вот, боясь утратить золото, – хоть и очень усталый, он не стал отдыхать, (Шор); г) --- (інша версія; (Ryder);

29) кєвала(м) кртагрготкантхаї сатвара(м) враджатї

а) Лише, зі задертою догори шиєю, додому швидко простував. (автор.); б) Бажаючи швидше добратись додому, він прискорив ходу. (Серебр.); в) но, стремясь к родному дому, поспешно шагать продолжал. (Шор); г) --- (інша версія);

30) атрāнтаре дваупурушау тāдршьяу дршьїдєше самāгаччхантау джалпантау ча шьрнотї

а) Тим часом, двох чоловіків такого ж вигляду, йдучих разом і розмовляючих, в себе за спиною чує. (автор.); б) Раптом йому привидїлося, що поряд з ним ідуть ті ж самї два страхопуди й перемовляються між собою. (Серебр.); в) И в это время он услышал, как спорили двое, во образе мужей прежнего облика, – за спиной его идучи. (Шор); г) --- (інша версія) (Ryder);

31) татрайкаһ прāга – боһ картаһ кі(м) твайїетасїа суварнашьатапаньчака(м) прадааттам

а) Тодї, один мовив – пх, Чинителю, чому ти йому золотих п'ятсот дав? (автор.); б) Один з них сказав: «Слухай, Картаре, чого це ти знову Сомїлаку п'ятьма сотнями золотих надїлив?» (Серебр.); в) «Ох, Деятель! Как же ты этому Сомїлаке пятьсот даровал? (Шор); г) One of them was saying : «Doer, why did you give this fellow Soft five hundred gold-pieces? (Ryder);

32) таткім на ветсї йāдбгджанāччхāданабгїадгїка-масїа кімчїннāстї

а) Що не знаєш, що понад їжу та покрив йому чогось не буде. (автор.); б) Хїба ти забув, що йому відпущено лише на їжу та на одежу?» (Серебр.); в) Разве ты не ведаешь, что положено ему не зарабатывать ничего, кроме необходимого на пропитание и одежду? (Шор); г) Don't you know that he doesn't get a thing beyond food and clothes?» (Ryder);

33) са āга – боһ карман майāвашьїа(м) дейа(м) вїа-васайїнāм

а) Він мовив – пх, Вчинку, мені необхідно давати усердним. (автор.); б) А другий відповів: «Слухай, Кармане, я старанним завжди даю те, що слід, (Серебр.); в) Тот ответил:

«Неизбежно я должен давать людям, прилагающим усилия.» (Шор); 2) "Friend Deed," said the other, "I am constrained to give to the enterprising." (Ryder);

34) тасіа паріцамаствадйайатгаі

а) Його зникнення від тебе залежить. (автор.); б) а що з цього вийде, то вже твій клопіт. (Серебр.); в) Исход же того – от тебя зависит. (Шор); 2) The final consequence is your affair. (Ryder);

35) таткі(м) мамупаламбгайасі

а) Тож чому мене діймаєш? (автор.); б) То чому ж ти мені докоряєш? (Серебр.); в) ---; 2) So why blame me? (Ryder);

36) тачшрүтвā сомілако йāвадгрантхітамавалокйаті тāватсуварца(м) нāсті

а) Чуючи те, Сомілака, коли на зв'язку глядь, тоді золота (там) нема. (автор.); б) Почувши це, Сомілака глянув у свій клуначок, а золотих там немає. (Серебр.); в) Это услышав, Сомилака в кошель смотрит. И вот – там золота нет. (Шор); 2) When poor Soft heard this, he looked for his bag and found it empty. (Ryder);

37) татаі пара(м) ду/кхампанно вйачінтайат – аго кі(м) мама дганарагітасіа жівітена

а) Тоді, нещастя спало, подумав – ого, нащо мені, позбавленому багатства, життя. (автор.); б) Він страшенно засмутився й подумав: «Ой, нащо ж мені жити, пограбованому? (Серебр.); в) Тогда крайней горестью пораженный, сетуя: «Ой, убили меня!» – Сомилака в отчаянии подумал: «Ах! К чему мне, потерявшему деньги, жизнь? (Шор); 2) This plunged him into the depths of gloom, and he thought: «Oh, dear! What good is life to me if I lose my money? (Ryder);

38) тадатра ватаврқша āтмāнамудвагйā прāнāмстй-аджāмі

а) Тоді тут же, на дерево вилізиши, життя й покину. (автор.); б) Ось повішусь я на цьому баньяні і – поминай як звали. (Серебр.); в) Здесь на ветви дерева повешусь и с жизнью расстанусь. (Шор); 2) I will just hang myself from this banyan tree and say goodbye to life. (Ryder);

39) сва(м) нішчїтйā дарбгамай(м)раджджу(м) відгāйā свакантхе пāшьа(м) нійоджйā шьāкхāйāтмāна(м) нібадгйā йāвад праксіпаті тавадекаі пумāнāкāшьастха еведамāга – бго бгоі сомілака майва(м) сāгасам куру

а) Так вирішивши, й мотузку з трави дарбги склавши, а свою шию у петлю поклавши, й до гілки себе прив'язавши, коли кидався вперед, тоді ж якийсь чоловік, у повітрі стоячи, так отсе мовив – пх, пх, Сомілако, такої раптовості не роби! (автор.); б) А тоді сплів з жорсткої трави-дарбхи вірьовку, надів зашморг на шию, виліз на гілляку баньяна і ладен уже був заподіяти собі смерть, коли раптом почув голос якогось чоловіка, що витав у небесному просторі: «Схаменись, Сомілако, не роби цього! (Серебр.); в) Так решив, из травы веревку свил, на шею свою петлю надел и, сук найдя, к нему себя за шею привязал. И когда он бросится хотел, один из мужей, в воздушном пространстве явясь, ему сказал: «Эй, Эй Сомилака! Такого насилия не совершай! (Шор); 2) Having made up his mind, he wove a rope of spear-grass, adjusted it as a noose to his neck, climbed out a branch, fastened it, and was about to let himself drop, when one of the figures appeared in the sky and said: «Do not be so rash, Friend Soft. (Ryder);

40) агам те вїтїпагаṛакаі

а) Я – твій забирач багатства. (автор.); б) Це я вкрав твоє багатство. (Серебр.); в) Я похититель твоих денег. (Шор); 2) I am the person who takes your money, (Ryder);

41) на те бгоджанāччхāданāбгйадгїкā(м) вараṭїкāмапї саgāмі

а) Тобі понад їжу та покрив ані копійочки не потерплю. (автор.); б) Не можу я стерпіти, щоб у тебе було достатку хоч на каурі більше, ніж потрібно тобі на харчування та на одяг. (Серебр.); в) И сверх необходимого на одежду и пропитание – ни одной раковинки тебе не дам. (Шор); 2) who does not allow you one cowrie beyond food and clothes. (Ryder);

42) тадгаччха свагграм пратї

а) Тож йди до свого дому! (автор.); б) Так-от іди додому! (Серебр.); в) Поэтому ступай в свой дом! (Шор); 2) Now go home. (Ryder);

43) анйāнчā бгавадйāсāгасенāга(м) туштгаі

а) Але ж, твоєю дерзкістю я потішений. (автор.); б) А ретельністю твоєю я задоволений, (Серебр.); в) Впрочем, самоубийством своим умилостивил ты меня. (Шор); 2) But, that you may not have seen me without result, (Ryder);

45) татпрāртхйатāмарбгāшто вараі кашьчід

а) Отож, проси ... якийсь дарунок. (автор.); б) і те, що ти мене побачив, без винагороди не залишишься – будь-що проси, і я задовольню твоє бажання. (Серебр.); в) Избери желание какое-нибудь! (Шор); 2) ask your heart's desire. (Ryder);

46) сомілака āга – йāдьєва(м) таддегі ме прабгүта(м) дганам

а) Сомілака мовив – якщо так, то дай мені пребагато добра. (автор.); б) Сомілака на це сказав: «Коли так, то дай мені багато грошей». (Серебр.); в) Сомилака молвил: «Если так, что дай мне большее богатство!» (Шор); 2) «In that case,» said Soft, «give me plenty of money»;

47) са āга – бгоі кі(м) карїшйасі бгогарагітена дганена йатастава бгоджанāччхāданāбгйадгїкā прāптїранї нāсті

а) Він мовив – пх, що зробиш з багатством, позбавленим користі, якщо тобі понад їжу та одяг досягти недано. (автор.); б) Той озвався: «Та що ти робитимеш з грошима, які не принесуть тобі користі? Тобі ж, крім їжі та одягу, нема чим утішатися! (Серебр.); в) Тот молвил: «Ах, что ты сделаешь с богатством, не дающим наслаждения? Ибо не положено тебе тратить сверх необходимого на одежду и пропитание. (Шор); 2) «My good fellow,» said the other, «what will you do with money which you cannot enjoy or give away? For you are to have no use of it beyond food and clothes.» (Ryder);

48) укта(м) ча

а) Сказано же

кім тайā крїяте лакшмйā йā вадгүрїва кевалā

а) що з того щастя, коли до супруги одної, (автор.); б) Дурне добро, що, мов жона, належить мужу одному (Серебр.); в) ---; 2) ---;

йā на вешйєва сāmāнйā патхїкайрупабгүжйāте

а) не можна зайти звичайним подорожнім та насолодитися. (автор.); б) Й не може ним, як вишнею, будь-хто натішитися всмак». (Серебр.); в) ---; 2) ---;

49) сомілако āга – йāдьєвā бгого нāсті татхāпї бгавату ме дганам

а) Сомілака мовив: «Навіть якщо користі немає, все ж дай мені багатство!» (автор.); б) Сомілака на те відповів: «Якщо більше нема чим утішатись, то нехай хоч гроші будуть.»

(Серебр.); в) *Сомілака молвил: «Ох! Если даже не смогу насладиться этим богатством, – все же пусть так будет.»* (Шор); з) *But Soft replied: «Even if I get no use of it, still I want it. You know the proverb:»* (Ryder);

50) уктамча –

а) *Сказано ж – ; з) You know the proverb:»* (Ryder);

крпано|пйакулно|пі саджджанайварджіта садā

а) *Нещасний і неблагородний, від якого люди відвертаються завжди, (автор.); б) Багачеві в цьому світі, хай безрідному, скупому. (Серебр.); в) Низкого кастой, урода, полного мерзких пороков, (Шор); з) The man of capital, Though ugly and base-born, (Ryder);*

севайте са наро локе

а) *тому чоловікові служить люд (автор.); б) люди завжди догоджають. (Серебр.); в) Люди все же почтут, (Шор);*

з) *Is honored by the world (Ryder);*

йасйа сйāдвіттамсамчайаһ

а) *якщо у нього клад майна є. (автор.); б) --- (Серебр.); в) был бы он только богат... (Шор.); з) For charity forlorn. (Ryder);*

Зазначимо лише, що у версії «Панчатантри» за перекладом Р. Шора текст байки на цьому не закінчується, а слідує ще одна пригода-випробування Сомілаки, зокрема йому дали можливість відвідати двох купецьких синів: одного на ймення Дганагупта (Зберігаючий дібра), а другого Упабгуктадгана (Споживший дібра) і вибрати котрогось з них двох для себе. Будучи зведеним зовнішніми виявами позиченого, не власного добра Упабгуктадгана, Сомілака вибирає його життя, а тому від своєї невтішної долі не зумів він утекти.

Так, ми завершили розгляд самого тексту байки.

А тепер перейдемо до завершальної частини статті – короткого огляду перекладів та висновку.

Висновки. Як зазначали на початку статті, мета – зробити переклад, який стоїть близько синтаксично та лексично до оригіналу. Тієї засади ми і дотримувалися. Найближче до тієї ж засади стоїть російський переклад Р. Шора. У своєму перекладі цей перекладач спирався на інші переклади. Щодо цього наведемо таку цитату з його Передмови до видання (цитуємо в оригіналі): «І, нарешті, перекладач (автор.) не мог удержаться от соблазна воспользоваться при переводе хранящимся в библиотеке Московского университета экземпляром «Панчатантры», принадлежавшим Петрову, внести в текст хотя бы несколько из собственноручных пометок отца русской санскритологини, бисерным почерком покрывающих поля этого экземпляра Козегартеновского издания» [2, с. 31]. Також саме російський переклад, який спирався на такого маестро, відтворює, завдяки близькості лексичній та синтаксичній, ще й ритміку повісті на санскриті, що є дуже важливим і чого немає в інших порівнюваних перекладах.

Зазначимо також, що синтаксичну стилістичну речень байки на санскриті, одним із прийомів досягнення якої є дієприкметникові конструкції у функції присудка, часто у перекладі передають складними реченнями, а й то двома окремими реченнями, зокрема стилістично як така надає і драматичності реченню, і краще запам'ятовується. Під цими оглядами перекладені байки І. Серебрякова та А. Райдера втрачаються.

Далі зауважимо, ще й таке, що слов'янські мови, завдяки смисловій насиченості та образності слова, дозволяють робити синтаксично простий переклад, не применшуючи краси перекладеного тексту. Проте за близького перекладу санскритської байки англійською мовою оповідь виглядала б надто спрощено

і приземлено. Гадаємо, що це може бути одна з причин такої розлогої описовості в англійському перекладі.

Додамо також, що в українському перекладі І. Серебрякова та англійському перекладі Артура Райдера, особливо у повчальних віршах, автори відходять дещо від семантичної близькості заради створення образності та поетичності. І не дивно, адже мета перекладачів була не лише точно передати зміст байок, а й створити твір красивого письма на мові перекладу.

Так, не вдаючись до подробиць і не розтягуючи висновку, ми порівняли переклади цієї байки.

Творець байки пояснює те, «чому» двома поняттями: так багато начулого слова «карма» – вчинок, дія та «картар» – чинитель, діяч. Чинитель є справедливий, він кожному дає за його трудом, а от карма є та причина, чому справедливість у цьому часі не спрацьовує. Бідному Сомілаку ніяк не щастило, саме через ту карму.

Чи так воно є? Хтозна.

Завершимо статтю на зразок індійських байок віршем, яким ми й почали, а висновок най кожен робить сам:

*Як серед тисячі корів теля знаходить матір
так раніше вчинений вчинок за своїм чинителем йде.*

Література:

1. Панчатантра. 5-ть кошків житейської мудрості: Шукасапанті. Київ: Дніпро, 1988. 382 с.
2. «Избрание рассказы. Пер. с древне-индийского. Предисловие и примечание Р.О. Шор, М., Российская Ассоциация, Институт Общественных Наук, 1930. 157 с.
3. M.R. Kale “Pancatantra of Vishnusharma”. Motilal Banarsidass Publishers Private Limited, Reprint: Delhi, 2008. 250 p.
4. Arthur W. Ryder The Pancatantra of Vishnu Sharma. The University of Chicago, 1925. 479 p.
5. Санскритско-русский словарь / Составитель Кочергина В.А. Издание 2-е. Москва: «Русский язык», 1987. 944 с.

Джура М. З. К переводу древнеиндийской байки «Ткач Сомілака» на украинский язык

Аннотация. Статья посвящена переводу с украинского языка на санскрит байки «Ткач Сомілака» со сборника «Панчатантра». Сделан авторский перевод байки, придерживаясь, по-возможности, синтаксической и лексической близости к оригиналу. Добавлены еще три перевода указанной байки для сравнения, с которых первый представлен на украинском языке, второй – на русском, третий – на английском. Проанализированы сильные и слабые стороны переводов. Вкратце рассмотрено и религиозно-философскую основу байки.

Ключевые слова: байка, перевод, синтаксичний розбор, сравнительный анализ переводов.

Dzhura M. About translation of the old Indian tale “Weaver the Soft” into Ukrainian

Summary. The article is dedicated to the translation of the tale “Weaver the Soft” from the Pancatantra collection of tales from Sanskrit into Ukrainian. In it, the author does an individual translation of the given tale keeping up to syntactic and lexical proximity with the original at most possible. Another three translations of the given tale are added for comparison reasons, one of which is in Ukrainian, another – in Russian, and the third one – in English. Strengths and weaknesses of the proposed translated texts of the tale are analysed. Also, the topic of philosophical and religious aspect of the tale is briefly touched upon.

Key words: tale, translation, syntactic analysis, comparative analysis of translation.